

До орнітофауни північного Поділля

(Попереднє повідомлення)

М. Бурчак-Абрамович

У літку та восени 1929 і 1932 р. я провадив орнітологічні дослідження на півночі Поділля — в басейні рр. Вовка, Згари, Рова, почасти на середній частині течії р. Південного Буга та в верхів'ях р.р. Мурафи, Лядави й Говорки. Крім того, в першій половині жовтня 1928 р. одвідав я буковий ліс коло с. Сатанова над р. Збручем. Наслідком опрацювання моїх орнітологічних зборів (500 екз. птахів) був рукопис, найстисліший витяг з якого і становлять ці коротенькі нотатки. Тут я подаю лише той матеріал, що вносить будьщо нове в географічному чи систематичному відношенні або взагалі стверджує якийсь цікавіший орнітологічний факт. Орнітологічний матеріал 1932 р. у певній частині зібраний співучасниками подорожі — О. Лозіним, Г. Прожигою і Г. Станіславішим, яким висловлюю щиру подяку за допомогу в орнітологічних дослідах. Найцікавіші види, що знайдені, такі:

Sapodacus erythrina subsp. Зрідка гніздиться на лучній заплавині р. Вовка, вище ставу м. Деражні. Тримається у вільхових та лознякових хащах. Для Поділля наводиться уперше в 1926 р. Портенком (1) з окол. с. Марковець на р. Бугу.

Emberiza schoeniclus istiginae (Sag.). Досить звичайний гніздовий птах по очеретяних та лозових хащах в долинах рр. Вовка, Рова, Згари, Лядави, Мурафи, П. Буга. 13 літніх екз. з різних місць.

Anthus pratensis (L.). Гніздиться в досить значному числі на широченних луках заплавини р. Вовка, вище ставу м. Деражні та на лучній заплавині р. Згари (між с. Багриновцями та Микулинцями). Улюблені біотопи — відкриті зіллясті луки з поодинокими берізками, кущами лози. Досі на Поділлі був відомий лише на прольоті. Найближчі пункти, де *A. pratensis* (L.) знайдено на гніздуванні, такі: 1) Уманщина (Гебель) (2), Волинське полісся (Бурчак-Абрамович) (3). Крім того, в 1931 р. я констатував гніздування *A. pratensis* у більш південній частині Волині, коло м. Рогачева на р. Случі (ур. Сухе Багно). Серед інших місць України — *A. pratensis* знайдена на гніздуванні лише в числі кількох пар у Зміївському повіті на р. Уди (Сомов) (4); в дуже незначному числі на північному заході Полтавщини (Гавриленко) (5) та в 1928 р. О. Б. Кістяківським в окол. болота Замглай, коло с. Репного на північній Чернігівщині (колекції Орніtol.-Зоолог. музею УАН). На Поділлі ми зібрали до 30 літніх екземплярів.

Motacilla flava flava L.; *M. flava Dombrowskii* Tschus. Більшість зібраних нами жовтих плисок належить, безперечно, до типової форми і лише один ♂ ad. добре підходить до *M. f. Dombrowskii*.

Sitta europaea caesia (Wolf); *S. europaea homeyeri* Hart; *S. europaea Stolzmani* Dom. Більшість зібраних нами *Sitta* цілком підходять до форми *S. europaea Stolzmani* Dom. або *S. europaea homeyeri* Hart. Лише кілька екземплярів, здобутих на початку жовтня 1928 р. в буковому лісі коло м. Сатанова, мають остильки інтенсивний вохристо-рудий низ, що я, згідно з літературним описом і, порівнявши з екземплярами *Sitta europaea caesica* Rch w. Зоологічного музею УАН, зважився віднести їх до *S. europaea caesia* (Wolf.).

Muscicapa parva parva Bechst. Нерідкий на гніздуванні по затінених грабових лісах північного Поділля. Співи його чути протягом усього літа.

Phylloscopus collybita (Vieill.); *Ph. trochilus* (L.); *Ph. sibilatrix* (Bechst.). Згідно з нашими спостереженнями та колекційними матеріалами, гніздяться по лісах північного Поділля.

Locustella luscinoides luscinoides (Savi); *L. fluviatilis* (Wolf); *Locustella naevia naevia* (Bodd.). Не становлять рідкості на гніздуванні по відповідних біотопах півночі Поділля.

Acrocephalus arundinaceus (L.); *A. palustris* (Beshst.); *A. strepera* Vieill.; *A. schoenobaenus* (L.). Гніздиться. Остання звичайніша од інших.

Acrocephalus aquaticus (Gm.). 7. VII 1932 р. здобуто ♂ ad. на лучній заливині р. Згарі, проти с. Новоселиці Залужної. Перед заходом сонця птах співав, сидячи на очеретяному стеблі серед відкритого сінокосу. Імовірно, що тут і гніздиться. Досі для Поділля ще не вказаної. З інших місць України гніздування *A. aquaticus* доведене на Уманщині (Gaebel, с. 129, № 2), в долині р. Орчика на Полтавщині (Зарудний) (6) та на р. Донці на Харківщині (Сомов, с. 73, № 4).

Hippolais icterina (Vieill.). Гніздиться.

Sylvia curruca curruca (L.). Гніздиться, згідно з нашими спостереженнями, в м. Деражні. Портенко (с. 175, № 1) спостерігав її влітку в с. Лисогорці (Летичівського району).

Saxicola torquata rubicola (L.). 1 жн. 2. X 1928 р. здобуто мною на галечині в буковому лісі коло м. Сатанова.

Luscinia luscinia (L.). Ми спостерігали виключно цей вид соловейка.

Cyanosylvia suecica accidentalis Zar. Нерідкий гніздовий птах по ставкових та торфяних заростях рр. Вовка, Згарі, Рова та інших. Залічуємо до цієї форми, виходячи з міркувань територіального поширення особливостей забарвлення грудної плями, яка буває в екземплярах з однієї ж місцевості руда або біла. Зрідка пляма майже не розвинута.

Picus viridis romaniae Stress. Зібрани нами на півночі Поділля зелені дятли (особливо збори початку жовтня 1928 р. з букового лісу коло м. Сатанова) відрізняються од волинських та київських меншими розмірами та помітно інтенсивнішим зеленим забарвленням нижньої сторони. Такі ознаки підходять до цієї південно-західної форми.

Picus canus canus Gm. Разом з *Picus viridis* не становить рідкості по великих листяних лісах північного Поділля. До цієї форми залічую згідно з розмірами.

Dryobates major candidus Stress. Найзвичайнісінський з усіх інших дятлів на півночі Поділля. За розмірами дзьобата крил подільський *D. major*, на мою думку, найближче підходить до цієї західної форми. В нашому розпорядженні було до 20 екз. цих дятлів з Поділля.

Dryobates minor L. На півночі Поділля рідкий. Улітку 1932 р. спостерігав лише два рази (старі листяні ліси коло с. Майдана Мординського на р. Згарі).

Dryobates medius medius (L.). Водиться нечасто в листяних гаях північного Поділля. Подільські *D. medius* не різняться од волинських, яких я разом залічую до типової форми (щоправда, не маючи порівняльного матеріалу Західної Європи). Київські та чернігівські *D. medius* переважно забарвлени помітно біліше з нижньої сторони.

Dryobates leucopotos (Bechst.). Водиться нечасто по лісах північного Поділля.

Athene noctua noctua (Scop.). Досить звичайний осілий птах. Зібрани екземпляри, на мою думку, найближче підходять до типової форми.

Tyto alba guttata (Brehm.). Нерідкий осілий птах по горищах, дзвіницях, руїнах.

Milvus milvus (L.). 11. VII 1928 р. спостерігав його над с. Шляхові Киричинці (Деражнянського району). Всі інші спостереження стосуються звичайного на півночі Поділля *M. migrans* (Bodd.).

Pandion haliaetus (L.). У вересні поодинокі скопи налітають на ставок м. Деражні.

Ardea cinerea L.; *A. rigigera* L.; *Isobryncus minutus* (L.); *Botaurus stellaris* (L.). Гніздяться на ставках басейнів р.р. Вовка, Рова, Згарі, Лядави, Мурафи.

Ncticorax ncticorax L. Кілька разів улітку 1932 р. уночі ми чули покрики цих чапель на ставку м. Деражні (р. Вовк) та на ставку с. Чернятини (р. Ров).

Anser anser (L.). Ще гніздиться на ставку коло м. Летичева на р. Бугу (кілька десят пар); на ставку м. Деражні на р. Вовку (до 20–30 пар); на ставку коло с. Гармаків на р. Рові; на ставку коло с.с. Манячина, Старої Синяви, м. Михамполя; на ставку коло с. Микулинець на р. Згарі. В 1932 р. пара гусей вивелась на ставу коло с. Токарівки на р. Рову.

Anas strepera L. Гніздиться на ставу коло м. Деражні.

Nyroca ferina (L.). Гніздиться на деражнянському ставку.

Podiceps griseigena griseigena (Bodd.). 9. VII 1932 р. здобуто нами ♂ ad. в шлюбному пері на ставку коло с. Винниковець на р. Згаркові. Очевидчики, гніздиться. На Поділлі літньої пори спостерігав *P. griseigena* і Кесслер (7) та Герхнер (9) 20. V 1909 р. здобув ♂ ad. на ставу коло с. Ражепи.

Podiceps cristatus (L.), *Podiceps nigricollis nigricollis* Brehm. Досить поширені гніздові птахи півночі Поділля.

Numenius arcuata arcuata (L.). Протягом усього літа спостерігали зграйки цих куликів на заплавині р. Вовка коло м. Деражні. Як кажуть мисливці, гніздиться у невеликому числі на заплавині р. Вовка вище деражнянського ставу; на заплавині р. Рова коло с. Гармаків, на луках на схід від с. Сусловець (Літинського району); на заплавині р. Згарі, вище с. Микулинці; на заплавині р. Буга коло м. Летичева.

Charadrius dubius curonicus Gm. Нечасто гніздиться у відповідних місцях (піщаних мілинах) по рр. Вовку, Рову, Мурафі, Говорці.

Charadrius hiaticula tundrae (Lob.). 12. IX 1928 р. на березі ставка м. Деражні здобуто ♀ ad., що належить до цієї форми.

Calidris alpina L. 12. IX 1928 р. спостерігав зграйку з 5 екз. на березі деражнянського ставу.

Chelidonias levcoptera Temm. У невеликому числі гніздиться ва ставку коло с. Щедрової (р. Буг) та на ставу м. Деражні (р. Вовк). Тримається разом з численними *C. h. nigra* (L.).

Sterna hirundo L. У невеликому числі гніздиться на ставку м. Деражні с. Щедрової (р. Буг) та деяких інших.

Larus ridibundus ridibundus L. Нечисленні гніздові колонії є на ставу м. Деражні, с. Щедрової, с. Манячина та деяких інших пунктів. Улітку поодиноких чайок іноді спостерігали по різних ставках сдвіданої частини Поділля.

Larus fuscus fuscus L. Поодиноких чайок цього виду спостерігали у вересні 1932 р. над ставком м. Деражні.

Stercorarius parasiticus parasiticus (L.). 15. IX 1932 р. було здобуто нами ♂ ad. темного забарвлення над ставком м. Деражні. Для Поділля його ж подає Храневич (с. 72, № 8), посилаючись на 2 опудала (осінь 1917 й 1924 р.) з Кам'янець-Подільського музею.

Otis tarda L. За даними мисливців ще зрідка гніздиться в північно-західній степовій частині Поділля (с. Копачівка, с. Писарівка та ін.), коло м. Заміхова та в деяких інших пунктах.

Megalornis grus (L.). Кілька разів улітку спостерігав на заплавині р. Вовка, вище м. Деражні. За даними мисливців, він там зрідка гніздиться. За тими ж даними журавель ще зрідка гніздиться в долині р. Рова, вище с. Гармаків, на заплавині р. Згарі, вище с. Микулинець та на луках на схід од с. Сусловець (Летичівського району).

Porzana parva (Scop.); *Rallus aquaticus* L.; *Fulica atra* L.; *Gallinula chloropus*. Гніздяться на ставу м. Деражні (р. Вовк), с. Щедрової (р. Буг), с. Чернятина (р. Ров) та на інших значніших водних басейнах північного Поділля.

Porzana porzana (L.). Улітку спостерігав лише на ставу с. Щедрової (р. Буг).

ЛІТЕРАТУРА

1. Портенко, Очерк фауны птиц Подольской губернии, Bull. de la Soc. des Nat. de Moscou Sec. biologique, т. XXXVII, вып. 1—2, 1928, с. 165.
2. Goebel, Die Vögel des Kreises Uman, gonw. Kiew... Reiches und der angrenzenden Länder Asiens, 2 Folge 1879, с. 135.
3. Бурчак-Абрамович, Про деяких цікавих птахів Волині, Збірник праць Зоол. музею УАН, ч. 5, 1928, с. 518.
4. Н. Сомов. Орнитологическая фауна Харьковской губ., 1897, с. 116.
5. Гавриленко, Птицы Полтавщины, 1929, с. 86.
6. Зарудний, Птицы долины р. Орчика, Материалы к познанию фауны и флоры Рос. империи, Отд. Зоолог. вып., 1, 1892, с. 150.
7. Кесслер, Естествен. история Киевск. учебн. округа, Птицы, 1851, с. 65.
8. Проф. Храневич, Нарис фауни Поділля, 1925.
9. Герхнер, Матеріали до вивчення птахів Поділля, Труди фізично-мат. відділу, т. VI, вып. 3, 1928, с. 335.

К орнитофауне северной Подолии

Н. И. Бурчак-Абрамович

Резюме

Настоящее предварительное сообщение есть краткое извлечение из подготовленной к печати рукописи. Последняя явила в результате обработки орнитологических сборов (500 экз. птиц), собранных автором летом и осенью 1928 и 1932 года в северной Подолии (бассейн р. Вовка, р. Згари, р. Рова, среднего течения р. Южного Буга, верховьев р. Мурафы, р. Лядовы и р. Говорки. Кроме того сюда же присоединен орнитологический материал, собранный автором в первой половине октября 1928 года в буковом лесу окр. м. Сатанова над р. Збручем.

Über die Ornithofauna Nord-Podoliens

(Vorläufige Mitteilung)

N. J. Burtschak-Abramowitsch

Zusammenfassung

Die vorliegende vorläufige Mitteilung ist ein kurzer Auszug aus einem zum Druck fertiggestellten Manuscript. Letzteres enthält die Ergebnisse der Erforschung des ornithologischen Materials (500 Ex. von Vögeln) das im Sommer und im Herbst des Jahres 1928 und 1932 in Nord-Podolien (Flussgebiet des Wowk, der Sgara, des Row, des Mittellaufes des südlichen Bugs und des Oberlaufes der Murafa, Ljadowa und Goworka-Flüsse) erbeutet wurde. In dieser Arbeit wird ausserdem das ornithologische Material besprochen, das vom Verfasser im Buchenwald in der ersten Hälfte Oktobers 1928 in der Umgegend vom Flecken Satanow am Fluss Sbrutsch gesammelt worden ist.

ЗМІСТ

С. Я. Парамонов, Методи сучасної зоосистематики (зоографії)	3
С. Я. Парамонов, Чи ефіопського походження фауна південної підобласті палеарктики (за Бартеневим)	43
С. Я. Парамонов, Біологічна загадка нафтової мухи	59
М. В. Шарлемань, Кілька слів про так звані мішані фауни	65
М. В. Шарлемань, Кам'яний дрізд (<i>Monticola saxatilis</i> L.)—релікт гірської третинної фауни на Україні.	75
А. Я. Парамонов, До питання про лісогосподарське значення червонохвостого шовкопряда (<i>Dasychira pudibunda</i> L.)	81
М. Зубаровський, Водяна криса і промисел її на Україні	91
Є. П. Сластененко, До питання про походження фауни риб Чорного моря	121
С. А. Чернов, До питання про поширення <i>Rana esculenta</i> L. на Україні	131
М. І. Бурчак-Абрамович, До орнітофауни північного Поділля	137

INHALT

S. J. Paramonow, Die Methoden der modernen Zoosystematik (Zoographie)	39
S. J. Paramonow, Ist das südliche Untergebiet der Paläarktis (nach Bartenew) ethiopischer Herkunft?	57
S. J. Paramonow, Biologisches Rätsel der Ölfliege	63
N. W. Charlemagne, Einige Worte über sogenannte „Mischfaunen“	72
N. W. Charlemagne, Die Steindrossel (<i>Monticola saxatilis</i> L.), ein Relikt der tertiären Gebirgsfauna in der Ukraine	80
A. J. Paramonow, Zur Frage nach der forstwirtschaftlichen Bedeutung von <i>Dasychira pudibunda</i> L.	88
M. Subarowski, Die Wasserratte und ihre Ausbeute in der Ukraine	118
E. P. Slastenenko, On the problem of the origin of the fish fauna in the Black sea	127
S. A. Tschernow, Zur Frage nach der Verbreitung von <i>Rana esculenta</i> L. in der Ukraine	134
M. Burtschak-Abramowitsch, Über die Ornithofauna Nord-Podoliens (Vorläufige Mitteilung)	141